

שהשדה היא שלהם, ועדיין לא קבע בית הדין עם מי הצדק.

הרי **עד שלא החזיק בה הלוקח**, שלא עשה בה קנין חזקה שהיא קונה בקרקע, יכול הוא לחזור בו.

אבל **משחזיק בה הלוקח וקנה את השדה בחזקה**, שוב **אינו יכול לחזור בו**. (2)

משום דאמר ליה המוכר ללוקח: כאשר הסכמת לקנות שלא באחריות הרי **שחייתא דקיסרי סברת וקבילת** [הסכמת לקבל שק קטן מלא קשרים], (3) כלומר: הסכמת להכניס עצמך בספק סיכון מעותיך, ומאחר שכבר חל הקנין שוב אינך יכול לחזור בך.

מבאר הגמרא: **ומאימת** [מת?] נחשב שהלוקח **מוחזיק בה**, ששוב אינו יכול לחזור בו?

בעל דברים דידי את, אינך כעת בעל דברים שלי, שהרי משמעון אני בא לגבות ולא ממך. (6)

ומשום **דאמר ליה ראובן לבעל החוב**: "לא ניהא לי דתהוי ליה לשמעון תרעומת עלי" [אין רצוני שיהיה לשמעון — שקנה ממני שדה משועבדת וטרפיה ממנו — תרעומת עלי על כך]. (7)

ט. עסיקין:

אמר אביי:

ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות — שאפילו אם יתברר שהשדה גזולה היא בידו, לא יפצהו — ועדיין לא נתן הלוקח את מעות השדה. (8)

ויצאו עליה — על השדה שקנה שמעון צג-א מראובן — **עסיקין** [עוררין⁽¹⁾] הטוענים

1. וכמו שכתוב [בראשית כו כ]: "ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים, ויקרא שם הבאר **עשק** כי התעשקו עמו", רש"י בבא מציעא יד א.

2. נתבאר על פי רש"י, שהחזקה האמורה כאן, היא החזקה הקונה בקרקע בכל מקום; ולפירושו של רש"י תיקשי מה שהקשו התוספות: מה טעם לשאול כאן "מאימת הוי חזקה", וכי אין אנו יודעים חזקה מה היא, והרי משנה שלימה שנינו בבבא בתרא מב א: "נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה"?!?

וראה בתוספות ביאורים אחרים בשמועה זו.

3. ובבבא קמא ט א, פירש רש"י: "שק קשור מלא רוח".

אפילו כשהוא טוען שהקרקע היא שלו ולא היתה מעולם של ראובן, וכן מוכח בתוספות בבבא בתרא מג א כדברי הרמב"ם.

6. "אם יש לך תביעה עלי העמידני בדין", רש"י בבא מציעא יד א.

7. ולפי זה במתנה שלא שייך תרעומת אינו עומד בדין, שולחן ערוך סימן רכו, וראה מה שכתב על זה ב"שער משפט" שם.

8. כן פירש רש"י; ולשיטתו הוא הולך, שאם חל כבר הקנין בשדה, שוב אין דינו של אביי אמור, ובהכרח שעדיין לא נתן מעות, כי אם כבר נתן, הרי קנה את השדה במעותיו שהכסף קונה בקרקע, וראה מה שכתבו התוספות בשם רבינו תם.

מכי דייש אמצרי, [מעת שתקן גבולי השדה והגביהם]. (4)

ודוקא אם מכר ראובן לשמעון שלא באחריות, אבל אם מכרה באחריות, כיון שבסופו של דבר לכשיוציאו ממנו את השדה, הרי יחזור שמעון על ראובן, אם כן למה לנו להטריח את בית הדין להוציא את הקרקע משמעון ושוב להיזקק לשמעון על האחריות שלו מראובן, טוב יותר שתחזור הקרקע לראובן, ויעמדו העוררים בדין עם ראובן. (5)

ואיכא דאמרי:

אפילו באחריות נמי, גם אם מכרה ראובן לשמעון באחריות, אין שמעון יכול לחזור בו [אחר שהחזיק בה] בשביל מי שבא וערער על השדה ועדיין לא החליטו בית הדין שהדין עמו, ומשום דאמר ליה ראובן לשמעון:

אחוי טירפך ואשלם לך, כלומר: עד שלא תביא בפני "שטר טירפא" שנתנו לך בית הדין הקובע שיצתה השדה מידך וזכותך לטרוף משדותי בשביל האחריות שאני חייב לך, עד אז לא אשלם לך, שהרבה עוררין

עומדים בדין שאינם זוכים.

מתניתין:

מי שהיה נשוי שלש נשים, ומת, והיתה כתובתה של זו מנה, ושל זו מאתים, ושל זו שלש מאות — (6)

א. ואין שם נכסים מירושת האב אלא בערך מנה אחד בלבד:

הרי אלו שלשת הנשים חולקות בשוה, שהרי לכל אחת מהן זכות על מנה זו.

ב. היו שם מירושת האב מאתים זו; היות ולבעלת המנה אין שעבוד על המנה השני, שהרי אין כתובתה אלא מנה, אין היא חולקת בו, לכן:

זו של מנה נוטלת חמשים מן המנה הראשון בלבד, ואלו של מאתים ושל שלש מאות חולקות ביניהן את מחצת המנה הראשון שנותר, וכן חולקות הן לבדן את כל המנה השני שאין לבעלת המנה שום זכות בו, הרי לכל אחת מהן מאה וחמשים זו, דהיינו: שלשה שלשה דינרים של זהב לכל אחת מהן, שדינר זהב שוה לעשרים וחמשה דינרים כסף. (7)

4. רש"י בבא מציעא יד ב.

5. נתבאר על פי רש"י בד"ה אפילו, שכתב: "אפילו באחריות נמי מכרה לו אינו יכול לחזור בו מחמת עסיקין, ולא אמרינן סוף סוף עליה הדר ואטרוחי דייני למה לן"; ומשמע מדברי רש"י שבסברת "אטרוחי דיינא למה לן" נחלקו שתי הלשונות, ועל פי זה נתבאר בפנים.

אבל התוספות פירשו, שללישנא קמא אם מכרה באחריות לא, כי הואיל ובאחריות קנה יש

לנו לומר שאין בדעתו לקנות אלא נכסים משופין מכל ערעור, ראה עוד שם.

6. כתב רש"י: ושלשתן נחתמו ביום אחד, ולכן חולקים הם בשוה, שאילו היתה האחת קודמת לרעותה, היתה זו שקודמת בשטר קודמת בגיבוי לאחרות.

7. בגמרא יתבאר שאי אפשר לפרש את המשנה כפשוטה, ומשום שבעלת המנה הטוענת רק על

היו שם נכסים מירושת האב שלש מאות זוז, ויש מנה אחד בו אין חולקות לא בעלת המנה ולא בעלת המאמים:

זו של מנה נוטלת חמשים.

זו של מאתים נוטלת מנה.

זו של שלש מאות נוטלת את היתרה שהיא מאה וחמשים זוז שהן ישנה של זהב.⁽⁸⁾

וכן⁽⁹⁾ שלשה אנשים שהטילו לבנים מעות כדי להרויח על ידם, אם פיתחו או הותירו [הפסידו או הרויחו] — כך הן חולקין, כלומר: ההפסד או הרויח מתחלק לפי חלקו היחסי של כל אחד בכספים שהושקעו בעיסקא, ואין אומרים שההפסד או הרויח

מתחלק בין כולם בשוה.⁽¹⁰⁾

גמרא:

שנינו במשנה: היו שם מאתים, של מנה נוטלת חמשים:

תמהה על כך הגמרא: וכי אטו של מנה נוטלת חמשים!?

והרי רק תלתין ותלתא ותילתא [שלשים ושלושה זוז ושליש] הוא דאית לה, שהרי היות ולבעלת המנה אין שעבוד אלא על המנה האחד כסך כתובתה ואינה צריכה לחלוק אלא בו, הרי יש לה לחלוק אותו עם שתי הנשים שוה בשוה!?

אמר פירש שמואל:

המנה הראשון, אינה נוטלת בו מחצה אלא שליש בלבד, ולמה היא נוטלת חמשים זוז!?

8. אף פיסקא זו אינה כפשוטה, וכפי שיתבאר בגמרא.

9. ביאור לשון המשנה "וכן", ולשון המשנה "כך הם חולקים", אשר נראה מלשון זה כי מדין המשנה לענין כתובות יכולים אנו להבין שבעיסקא חולקין כפי השנוי במשנה, ואשר בפשוטו אין לו ביאור, יתבאר בהערות בסוף עמוד זה, בגמר ביאור הגמרא לדין המשנה בענין שלש כתובות.

מההפסד ויישאר בידו חמשים זוז, והשני ישא בשליש מההפסד, ויישאר בידו מנה, והשלישי ישא במחצית ההפסד ויישאר בידו שלשה של זהב, [או בסגנון אחר: היות וההפסד היה מחצית מן העיסקא, יפסיד כל אחד מהשקעתו מחצית, והחשבון שוה].

ואין אומרים שההפסד לאמצע, דהיינו שכל אחד נושא בעול ההפסד באותה מדה, ובעל המנה יפסיד מנה שהוא שליש מההפסד, [ונמצא שיפסיד את כל השקעתו], ואף השני יפסיד מנה [שהוא מחצית מהשקעתו], ובעל שלשת המאות יפסיד מנה [שהוא שליש מהשקעתו].

ועל דרך זה מתחלקים הם כשהעיסקא הותירה.

ב. בגמרא נחלקו אמוראים באיזו עיסקא מדברת משנתנו, ולכל השיטות לא בכל עיסקא יהא הדין כן, אלא יחלקו בשכר ובהפסד שוה בשוה; ורש"י פירש, שהטילו לכיס מעות כדי לקנות בהן סחורה, ומשמע שקנו

10. א. וכגון שהיה ערך העיסקא שש מאות זוז, והשקיע האחד מנה שהוא ששית מהעיסקא, והשני מאתים שהוא שליש מהעיסקא, והשלישי שלש מאות שהוא חצי מהעיסקא, ונפסדה העיסקא שלש מאות זוז, ישא הראשון בששית

עם בעלת המנה לבד שוה בשוה; ושוב חוזרת בעלת המאיתם על בעלת שלשת המאות לחלוק עמה במחצית המנה שנטלה, ונוטלות כל אחת רבע מנה, ואת המנה השני שטוענות עליו בעלת המאיתם ובעלת שלשת המאות לבדן, חולקות הן בשוה.⁽¹²⁾

משנתנו עוסקת בכותבת בעלת המאיתם⁽¹¹⁾ לבעלת המנה: "דין ודברים אין לי עמך במנה!"

כלומר: כשתבואי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך, ולא יתמעט חלקך בשבילי, ולכן חולקות בתחילה בעלת שלשת המאות

אבוא עמך לדין ולא אחלוק אותו, שאם בעלת המאיתם אינה רוצה לבוא ולתבוע את חלקה, אין אנו יכולים להטריחה [כוונתו היא, שאין בעלת שלשת המאות – שמפסדת על ידי סילוקה של השניה, כמבואר בהמשך הדברים – יכולה להטריחה לבוא, וכמבואר בסוף דבריו; ואילו כלפי בעלת המנה אין שייך לשון זה], וקנו מידה.

והולכת בעלת המנה ובעלת שלשת המאות לדין וחולקים לה הוא מנה בשוה, וכמה שכתבה בעלת המאיתם לבעלת המנה "דין ודברים וכו'" הרויחה בעלת המנה שש עשרה זוז ושני שלישי, וחוזרת בעלת המאיתם לבעלת שלשת המאות ואומרת לה: בואי ותחלקי עמי במאה וחמשים שנשתיירו בידך, שהרי השעבוד שלי הוא על מאיתם, [וברש"י שלפנינו בסד"ה מדין: "עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, שלא סילקתי עצמי מלריב עמך ושעבודי ושעבודך שוים"], ונוטלת כל אחת ואחת שלשה דינרים של זהב, ומפסדת כל אחת ואחת מן החלק שלה שמונה זוזים ושליש דינר משום אותה כתיבה שכתבה בעלת המאיתם לבעלת המנה, ומתנה בעלמא הוא דיהבת לה בכה"ג, דאין אדם [כלומר: ואף לא בעלת שלשת המאות] יכול לכופה [לבעלת המאיתם] שתבוא עם זו [בעלת המנה] לדין.

ולמדנו מדבריו, שאכן בתחילה חולקות בעלת שלשת המאות עם בעלת המנה שוה בשוה [וזו היא שכתב רש"י במהדורה בתרא: הלכך היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו], אלא שלא

סחורה כדי למוכרה, והרויחו או הפסידו על ידי כן, ואולם אפשרות זו לא נזכרת כלל בגמרא, ראה בגמרא בעמוד ב ובהערות שם.

11. א. וקנו מידה בקנין על זה, רש"י במהדורה קמא; וראה בליקוטים החדשים שנדמ"ח מה שהביאו מדברי רבינו עקיבא איגר בזה.

ב. כתב הריטב"א: היתה יכולה הגמרא לומר בכותבת כן בעלת שלשת המאות לבעלת המנה, וכפי שהגמרא מפרשת את הסיפא בכותבת בעלת שלשת המאות, אלא שניחא לגמרא לנקוט כאן את בעלת המאיתם הסמוכה לבעל המנה עליה הקשתה הגמרא, ולקמן את הסמוכה לבעלת המאיתם, שעליה הקשתה הגמרא, וראה עוד שם.

12. נתבאר על פי רש"י במהדורה קמא.

ולשון רש"י שלפנינו הוא: כשתבואי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי, הלכך היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו, ואין דבריו מובנים, שהרי אין חולקות את המנה בעלת המנה ובעלת שלשת המאות, שהרי אם כן נמצא שלבעלת שלשת המאות חמשים במנה ראשון וחמשים במנה שני, ובמשנה מבואר לא כן, אלא שחולקות בעלת המאיתם ובעלת המנה במחצית המנה הנותר ובמנה השני.

ולזה צריכים אנו לדברי רש"י במהדורה קמא, ותוכן דבריו שם הוא: שאומרת השניה לראשונה: באותו מנה שאת תובעת לכתובתך לא

ומשנינן: משום דאמרה לה בעלת המאות לבעלת שלשת המאות:

מדין ודברים בלבד הוא דסילוקי נפשאי
[מדין ודברים בלבד הוא שסלקתי את
עצמי].

כלומר: "לא נתתי חלקי במתנה, ומה שגבתה בעלת המנה לא בשליחותי גבתה, שתאמרי לי: נטלה בעלת המנה את חלקך; כי אני סילקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט את חלקה במנה, וגבר ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה, עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, שלא סילקתי עצמי מלריב עמך, ושעבודי ושעבודך שוים" (15)

ופרכינן אי הכי (13) — שנסתלקה בעלת המאות מן המנה הראשון — אימא סיפא: של מאותים ושל שלש מאות שלש שלש של זהב, והיינו שהן חולקות ביניהן שוה בשוה את היתרה שהיא מאה וחמשים זוז, ואם כדברך שנסתלקה בעלת המאות מן המנה, תיקשי:

תימא לה, תאמר בעלת שלשת המאות לבעלת המאות — "הא סלקת נפשך מינה", הרי סלקת עצמך מן המנה הראשון שלא תטלי בו חלק כלל, ובמנה השני בלבד תטלי את ואני חלק שוה בשוה, ונמצאת אני נוטלת מנה, ואת ובעלת המנה חמשים חמשים. (14)

[ומדברי רבי עקיבא איגר הנזכרים לעיל בהערה בהבנת התוספות, נראה שהבין, שלשיטת התוספות זו היא קושיית הגמרא].

אבל רש"י מפרש שקושיית הגמרא היא: שיועיל הסילוק "להרויח" לבעלת שלשת המאות שתטול מחצית המנה; ומה טענה היא זו, והרי לא סילקה עצמה בעלת המאות אלא כלפי בעלת המנה ולא מבעלת שלשת המאות, וביחס אליה הרי היא כבתחילה שהיא מפחתת על כל פנים את חלקה של בעלת שלשת המאות ממחצית המנה לשליש המנה.

וראה מה שהאריכו הראשונים בשיטה מקובצת בכל זה.

15. א. נכתב בפנים כלשונו של רש"י; [ומה שכתב רש"י "לא נתתי חלקי במתנה, ראה לשון רש"י במהדורא קמא הובא לעיל בהערה שכתב: ומתנה בעלמא הוא דיהבת לה"], והם דברים הצריכים ביאור.

ב. ברישא של המשנה שלא היה שם אלא מנה, אין המשנה עוסקת באומרת בעלת מאתים לבעלת המנה "דין ודברים אין לי עמך", ואילו

זכתה בעלת שלשת המאות בחצי שיש לה, ויכולה בעלת המאות לזון עמה על מחצית המנה שקיבלה, ולחלוק עמה שוה בשוה, והשלישית יוצאת נפסדת בסילוקה של השניה; אלא ששיטת רש"י בזה צריכה ביאור, למה תפסיד השלישית [וכפי שהקשו הראשונים ראה בשיטה מקובצת; וראה עוד בליקוטים החדשים בשם רבינו עקיבא איגר, שמפרש כן בכוונת תוספות, שכתבו "לא איתפריש שפיר טעמא דהא מילתא", ומה שכתב שם רעק"א בזה]?!]

13. ראה מה שכתב הריטב"א על לשון הגמרא "אי הכי".

14. נתבאר על פי רש"י; והדברים מחודשים, שהרי הניחא אם היתה טוענת בעלת שלשת המאות לבעלת המאות, שאין היא צריכה "להפסיד" משום שנסתלקה בעלת המאות, ותטול על כל פנים שליש מנה כפי שהיתה נוטלת אילו לא סילקה בעלת המאות את עצמה, היתה מובנת קושיית הגמרא, ואכן כן פירשו תלמידי רבינו יונה את קושיית הגמרא,

אמר פירש שמואל:

סיפא ד"היו שם שלש מאות", אינה עוסקת בכתיבת השניה לראשונה, ואם תאמר: אם כן למה נוטלת בעלת המנה חמשים, והרי לא היה לה ליטול אלא שליש, וגם בעלת המאות למה נוטלת היא מנה שלם, והרי לא היה לה ליטול אלא פ"ג ושליש —

אומר לך: הסיפא עוסקת בכתיבת בעלת השלש מאות לבעלת המאות וגם לבעלת המנה: דין ודברים אין לי עמכם במנה הראשון.

ומשום סילוקה של השלישית מבעלת המנה נוטלת בעלת המנה חצי מנה מן המנה הראשון שהם חמשים זוז; והיות שסילקה בעלת שלשת המאות את עצמה — באותו מנה ראשון — גם מבעלת המאות, שוב לא תקח בעלת שלשת המאות במנה הראשון כלום, אלא כל מחצית המנה נותרת ביד בעלת המאות, והרי לבעלת המאות חצי ממנה ראשון, והיות שאת המנה השלישי

שנינו במשנה: היו שם שלש מאות, של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות ששה של זהב:

ותמהה הגמרא:

וכי אטו זו של מאתים יש לה ליטול מנה! ?

והרי אפילו אם לא היתה מסתלקת מדין ודברים עם הראשונה, אין לה ליטול אלא שליש במנה ראשון וחצי במנה שני ובמנה שלישי אין לה כלום, דהיינו שמונים ושלש זוז ושליש, ולא מנה; וכל שכן שבהכרח נסתלקה מדין ודברים עם הראשונה, שאם לא כן לא היתה נוטלת בעלת המנה רק שליש מנה ולא חמשים, [ואשר מכח זה הוצרכנו לומר ברישא שהיא נסתלקה], נמצא שהוסיפה בעלת המאות להפסיד שמונה זוז ושליש, [שהוא ההפרש בין שליש מנה ללא הסילוק, ובין רבע מנה שהיא נוטלת לאחר הסילוק], ואם כן:

שבעים וחמשה זוז בלבד הוא דאית לה לבעלת המאות! ? (16)

שהיות ומן הדין הן עושות אין בכך כלום. 16. נתבאר על פי רש"י שכתב: "דהא כיון דאוקימנא בכתיבת בעלת מאתים וכו'", שאף כי נראה מלשונו שכל הקושיא אינה אלא מפני הכתיבה, זה הרי ודאי אינו, שאף בלאו הכי קשה למה תטול מנה שלם, לא תטול אלא פ"ג זוז ושליש, וכדמבואר ברש"י במשנה, שכתב על פיסקא זו "ושל מאתים מנה, בגמרא מפרש לה", הרי שפיסקא זו מוקשה מיניה וביה — שהרי רש"י לא הזכיר כלל במשנה את ענין הכתיבה — והיא נכללת בקושיית הגמרא כאן; ועל פי זה נתבארה קושיית הגמרא בפנים.

היתה אומרת כן, היתה בעלת המנה נוטלת חמשים, ואת השאר היו חולקות בשוה בעלת המאות ובעלת שלשת המאות, זו נוטלת עשרים וחמש בלבד, וזו נוטלת עשרים וחמש בלבד.

ג. נמצא לפי דברי הגמרא, ששתי נשים יכולות לסכם ביניהן להרויח על חשבון השלישית, ובאופן שתכתוב האחת לחברתה: "דין ודברים אין לי עמך", ואז תקבלנה שתיהן כאחת במנה הראשון שלש רבעים במקום שני שלישים שהיו מקבלות ללא הכתיבה, ושוב יחלקו ביניהן את אשר קיבלו כאחת, ונמצאת כל אחת מהן מרווחת על חשבון השלישית; אלא

ג. לדעת רב יעקב מנהר פקוד מתבארת משנתנו בנשים שלא ויתרו זה לזה מאומה, אלא שלא נפלו להן כל הנכסים לחלוקה בבית אחת, אלא מתחילה נפלו חלק מהנכסים וחלקו אותן כדין החלוקה, ושוב נפלו נכסים נוספים לחלוקה והם חולקים חלוקה מחודשת בנכסים שנפלו בשנית, וכפי שנתבאר באות א' שיש חילוק בדין החלוקה בין חלוקה אחת גדולה לשתי חלוקות קטנות של אותם נכסים.

רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבינא אמר, ליישב את הקושיות הן על הרישא ועל הסיפא: לעולם אין משנתנו עוסקת כלל בכותבת –

ומה שהקשינו על הרישא [כשנפלו מאתים]: למה נוטלת בעלת המנה חמשים וזו והרי אין לה ליטול אלא שלשים ושלושה וזו ושליש, אימא לך: **רישא בשתי תפיפות,** כלומר בשתי חלוקות של מטלטלין שנתפסו, וכדמפרש ואזיל.

ומה שהקשינו על הסיפא [כשנפלו שלש מאות]: למה נוטלת בעלת המנה חמשים וזו ולא שליש מנה, וכן למה נוטלת בעלת המאיתים מנה, לא היה לה ליטול אלא שליש מנה במנה הראשון, וחצי מנה במנה השני שהן פ"ג וזו ושליש, אימא לך: **וסיפא נמי בשתי תפיפות!**

כלומר: משנתנו עוסקת בחלוקת מטלטלין שאין כותבה גובה מהם אלא אם תפסו

חולקות השתים שוה בשוה, הרי ביד בעלת המאיתים מנה; וביד בעלת שלשת המאות חצי המנה השני, וכל המנה השלישי שהם שלשה דינרים של זהב.

א. זו שאמרנו: (17) אם היו נכסים משל האב בערך מאתים וזו [ללא סילוק], אין אנו מחלקים שוה בשוה בין שלשת הנשים אלא את המנה הראשון אותו תובעות כולן, ואילו את המנה השני אין מחלקים אלא בין בעלת המאיתים לבעלת שלשת המאות שהיה להן מתחילה שעבוד על כל המאיתים, ואילו בעלת המנה אינה נוטלת במנה שני כלום, ואף שעדיין לא נפרעה אלא את שליש כתובתה, ויש לה תביעה על שבעים וחמש וזו מהמנה הנוסף –

אין דין זה אמור אלא כשנפלו בבית אחת לחלוקה מאתים וזו; אבל אם נפלו בתחילה לחלוקה מאה וזו בלבד, וכגון שלא היה ידוע לבית הדין על קיומם של נכסים נוספים, וחלקו שלשת הנשים ביניהן את המנה שוה בשוה, ושוב נפל מנה נוסף לחלוקה, הרי בעלת המנה שיתרת חובה לאחר החלוקה הראשונה הוא בסך שבעים וחמשה וזו, חולקת אף היא עם שתי הנשים האחרות בשבעים וחמשה וזו שוה בשוה, ורק בעשרים וחמשה וזו הנותרים יחלקו שתי הנשים האחרות לברן.

ב. אף שמטלטלין אינם משתעבדים לכתובה, בכל זאת אם תפסה האלמנה מטלטלין לכתובתה מחיים, הרי היא נוטלת כתובתה אף מן המטלטלין. (18)

17. דברי רב יעקב מנהר פקוד, מתבארים על פי הבנת ה"תוספות יום טוב" בשיטת רש"י.

18. דין זה מחלוקת גדולה היא בין הראשונים בתחילת פרק אלמנה ניוזנית, ולדעת בעל

היא שבעים וחמשה זוז, ותחלקם בשוה בין כל הנשים שהרי כולן תובעות אותם – עשרים וחמשה זוז לכל אחת, ובהצטרף עם מה שנטלו בחלוקה הקודמת הרי לכל אחת משלשת הנשים חמשים זוז.

נותרו בידך חמשים זוז אותן תבעו בשעת הנפילה השניה רק בעלת המאיתם ובעלת שלשת המאות, ותחלקם בשוה עשרים וחמשה זוז לכל אחת, הרי לכל אחת מהן בהצטרף עם מה שנטלו בחלוקות הקודמות, סך שבעים וחמשה זוז.

זוז היא ששנינו: "היו שם מאתים: של מנה נוטלת חמשים, של מאתים ושל שלש מאות שלשה שלשה של זהב".

סיפא שבאו לחלוק שלש מאות מיירי נמי כגון שנפלו שלש מאות **בשתי תפיסות**:

וכגון **דנפלו שבעים וחמשה בחד זימנא**, וחלקו כל השלש בשוה, הרי לכל אחת עשרים וחמשה זוז, ונמצאת בעלת המנה תובעת עוד שבעים וחמשה זוז ובעלת המאיתם עוד מאה שבעים וחמשה זוז, ובעלת המאיתם עוד מאתים שבעים וחמשה זוז.

ושוב נפלו **מאתים ועשרים וחמשה בחד זימנא** –

הנשים מטלטלין מחיים וכגון שאכן תפסו הנשים מחיים, ומטלטלין אלו לא נפלו כולם לחלוקה בבת אחת, אלא מתחילה הביאו חלק אחד לפני בית הדין לחלוק ולא ידע בית הדין בקיומם של מטלטלים אחרים שנתפסו, ופסקו את הדין על החלוקה הראשונה, ושוב הביאו בפני בית הדין מטלטלים נוספים – שנתפסו מחיים – לחלוק אף אותם בין כל הנשים שיש להן עדיין חוב על נכסי הירושה.⁽¹⁹⁾

ומבאר הגמרא:

רישא שבאו לחלוק מאתים, מיירי שנפלו להן אותם מאתים **בשתי תפיסות**:

וכגון **דנפלו להם לחלוקה על ידי תפיסה מחיים: שבעין וחמשה זוז בחד זימנא** [בפעם אחת], וחלקו אותן כל השלש בשוה, הרי לכל אחת מהן עשרים וחמשה זוז, ובשעת חלוקה זו לא הובאו לחלוקה שאר הנכסים שכבר תפסו, ובית הדין אף לא ידע מקיומם של נכסים נוספים.

ושוב נפלו להם לחלוקה על ידי תפיסה מחיים: **ומאה ועשרים וחמשה זוז בחד זימנא**.

צא מהן שבעים וחמשה זוז אותן תובעות בשעת הנפילה כל השלש ואפילו בעלת המנה שיתרת חובה לאחר חלוקה ראשונה

מחיים, אלא כל חלוקת נכסים שבאו לבית הדין, נקראים "תפיסה".

ומלשון הרא"ה נראה, שאין הדין תלוי בחלוקה אם היתה בפעם אחת או בשתי פעמים, וכאשר נראה מלשון רש"י, אלא העיקר תלוי בזה, שתפסו אותו בשני פעמים, ולדבריו לשון

ה"תוספות יום טוב" שיטת רש"י בסוגייתנו היא כשיטה זו.

19. א. נתבאר על פי ה"תוספות יום טוב" בהבנת דברי רש"י, ומלשונו משמע קצת שלשון "תפיסות" אינו מתייחס לתפיסה שאכן היתה

בחלוקות הקודמות, הרי לה מאה וחמשים
זו —

וזו היא ששנינו: "היו שם שלש מאות, של
מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל
שלש מאות ששה של זהב".⁽²⁰⁾

תניא: זו — ששנינו במשנתנו, שאין בעלת
המנה חולקת עם האחרות רק באותו חלק
בירושה אותו היא תובעת קודם החלוקה,
אבל לאחר שחלקו אותו חלק בין שלשתן
שוב אין לה תביעה כלל על יתרת הירושה,
ואף שהיא עדיין לא נפרעה את כל
כתובתה⁽²¹⁾ — משנת רבי נתן היא!

צא מהן שבעים וחמשה זוז אותן תובעות
שלשתן בשעת הנפילה, ותחלקם בשוה, הרי
לכל אחת בצירוף עם החלוקה הקודמת סך
חמשים זוז.

צא מהן מאה זוז נוספים, אותם תבעו בשעת
הנפילה רק בעלת המאיתים ובעלת שלשת
המאות, ותחלקם בשוה בין השתים, הרי
לכל אחת מהן חמשים זוז ובצירוף עם שתי
החלוקות הקודמות סך מאה זוז.

נותרו בידך חמשים זוז אותם תבעה בשעת
הנפילה בעלת שלשת המאות לבדה, והיא
תטלם, ובהצטרף עם מה שכבר נטלה

הגמרא הוא כפשוטו.

ב. להר"ן בפרק אלמנה [נה ב מדפי הר"ף]
שיטה אחרת בתפיסה שבסוגייתנו [רק
שה"תוספות יום טוב" דקדק מלשון רש"י, שאין
הוא הולך בשיטת הר"ן], והיא:

א. תפיסת מטלטלין מחיים אינה מועלת
לגביית כתובה, וכל שכן תפיסה לאחר מיתה
[לדעת רבינא עצמו בפרק אלמנה צו א].

ב. חילוק יש בין תפיסת מטלטלין לתפיסת
מעות, שהמטלטלין כיון שהם מחוסרים גוביינא
של בית הדין, אין תפיסה מועלת בהם, אבל
תפיסת מעות שירשו היתומים מאביהם לאחר
מיתה מועלת לכתובה, שהרי כבר נפרעה,
ומשנתנו עוסקת במעות שנתפסו לאחר מיתה.

ג. והריטב"א כתב: ואפשר נמי דתפיסת
מטלטלין היא כדפירש רש"י ז"ל, וכגון שתפסו
מחיים [והיינו בהכרח כהתוספות יום טוב], אי
נמי דשיעבד לה מטלטלין לכתובה בפירוש.

20. כתב הריטב"א: והטעם שנקטה המשנה
באחת מן הצורות הנזכרות או בכותבת, או בשתי
תפיסות, הוא משום שלא רצה התנא לשנות

השבורת החשבונות אלא שלמים, ואם היה שונה
כדינם ממש, היה לו לשנות: בעלת מנה נוטלת
שלשים ושלש ושליש, ושל מאתיים שמונים
ושלש ושליש, ושל שלש מאות מאה שמונים
ושלש ושליש, ולכן דיברה המשנה בכותבת
האחת לשניה, או בשתי תפיסות.

21. יסוד זה מוכח לדעת התנא של משנתנו,
לשני הביאורים שנאמרו לעיל בביאור המשנה:
שהרי — לפי הביאור הראשון — כשנפלו
להם מאתיים, אין בעלת המנה נוטלת אלא
חמשים זוז, שהוא תוצאה מחלוקתה עם בעלת
שלשת המאות, אבל במנה שני אינה נוטלת
כלום, כיון שלא תבעה אותו לפני החלוקה; וכן
בסיפא כשנפלו להן שלש מאות, אין בעלת
המנה נוטלת אלא חמשים, ואינה נוטלת במנה
שני ושלישי כלום; ואף בעלת המאיתים אינה
נוטלת אלא מאה וחמשים זוז שהם תוצאה
מחלוקתה עם בעלת המנה במנה ראשון, ועם
בעלת שלשת המאות במנה השני, ואילו במנה
שלישי אינה נוטלת כלום, כיון שלא תבעה את
המנה השלישי קודם החלוקה.

ואף לפי הביאור השני מבואר כן במשנתנו,

רבי אומר: אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו, אלא אם נפלו לשלשת הנשים עד שלש מאות זוז, הרי כולן חולקות בשוה, ובעלת המנה תקבל את כל כתובתה, ובעלת המאתים רק שני שלישי, ובעלת שלשת

המאות רק שלישי מכתובתה, שכל שלשת המנים משועבדים לבעלת המנה עד שתטול את כל כתובתה. (22) (23)

שנינו במשנה: **וכן שלשה שהטילו לכיס, פיחתו או הותירו כך הן חולקין:**

כל אחד, לחלוקת בעלות שלשת הכתובות במשנתנו; ואשר בפשוטו אינו מוכן כלל מה ענין זה אצל זה, וראה בזה את שיטת התוספות בד"ה וכן].

ובשם רבינו חננאל כתבו התוספות, שהדמיון הוא לבבא האחרונה בלבד, והוא מה ששנינו: היו שם שלש מאות, של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מאה, ושל שלש מאות שלש שש של זהב, וטעם חלוקה משונה זו נתבאר בגמרא בשתי אוקימתות; ואם כן צריך ביאור מה ענין שלשה שהטילו לכיס הבאים לחלוק כפשוטו בלא הסתלקות ובלא תפיסות לדין זה! גם צריך ביאור מה שייך לדמות לבבא בתרייתא לבדה, וכי בבבא בתרייתא נאמר דין חלוקה שונה משאר הבבות, והרי הכל הולך על דרך אחד, רק הסיפור הוא שהשתנה!?

ובאור הענין הוא [על פי תלמידי רבינו יונה בשיטה מקובצת במשנה, ראה שם]: שאכן אין כוונת רבי לדמות את דיני החלוקה כלל, ולכל אחד טעמו שלו, אלא שבהסתכלות מסוימת על חלוקת שלשת הכתובות בבבא בתרייתא, נראה הדבר כחלוקה של שלשה אנשים שהטילו לכיס, שהם חולקים מטעם אחר באופן זה ממש. שהרי שלשה שהטילו לכיס זה מאה וזה מאתים וזה שלש מאות, ונפסדה העיסקא שלש מאות זוז, תהיה החלוקה לפי חשבון כדלקמן:

בעל המנה נוטל חמשים; בעל המאתים מאה; ובעל שלשת המאות שלשה של זהב. ואף בשלש כתובות שהסך הכולל של שלשת הכתובות הוא שש מאות זוז [מאה ועוד מאתים

שהרי ברישא בחלוקת התפיסה השניה בסך מאה עשרים וחמשה זוז, אין נוטלת בעלת המנה אלא עשרים וחמש זוז, שהוא שלישי מתביעתה על שבעים וחמש זוז שהוא יתרת חובה בעת חלוקת התפיסה השניה, ואילו בחמשים הנותרים אין לה חלק; וכן בסיפא כשנפלו בתפיסה שניה מאתים עשרים וחמש זוז, אין נוטלת בעלת המנה אלא בחלוקת שבעים וחמש זוז אותם היא תובעת בתפיסה שניה, ובשאר אין לה חלק, ואף בעלת המאתים אינה נוטלת אלה בחלוקת מאה עשרים וחמש מתוכם, והטעם הוא משום שלא תבעה מעבר למאה עשרים וחמש זוז בשעת חלוקת התפיסה השניה, ואף שלא נפרע כל חובה בחלוקה שניה זו.

22. א. נתבאר על פי דברי רש"י שמפרש את דברי רבי כפשוטם, [כפי שכתב הריטב"א בהבנת רש"י], וראה מה שכתבו התוספות בפירושו דברי רבי.

ב. מבואר מדברי הגמרא, שאין נפקא מינה לדעת רבי בכתיבת בעלת המאתים או בעלת השלש מאות "דין ודברים אין לי" לענין החלוקה, ולעולם חולקות בשוה, שהרי על משנתנו הוא שאמר רבי "חולקות בשוה".

23. לאחר שביארה סוגייתנו את יסוד דין החלוקה בשלשת הכתובות, יש לחזור ולדון בביאור לשון משנתנו "[וכן שלשה שהטילו לכיס וכו' כך הם חולקים]" שדימתה את דין חלוקת הפסד וריוח בעיסקא — לפי מעותיו של

לפי מעותיהם, באופן שקנו בכסף שור למטרת חרישה ולהתחלק בריוח הבא מן החרישה –

ועומד הוא לחרישה, כלומר: אכן חרשו בו והרויחו מן החרישה, ומשום שאין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום, לכן חולקים הם בשוה.

אבל באופן שקנו בכסף שור למטרת חרישה ועומד לטביחה, כלומר: שבסופו של דבר לא בא השכר מחמת חרישה שחרשו בו, אלא שהשיבחו בשרו וטבחוהו; וכל שכן אם מלכתחילה קנאוהו למטרת טביחה, (3) כי אז: זה נוטל לפי מעותיו, וזה נוטל לפי מעותיו.

השמועה הבאה מתבארת לפי שיטת רש"י, כהבנת המהרש"א, בעל ה"שיטה מקובצת" וה"פני יהושע" בדבריו. (24)

אמר שמואל:

שנים שהטילו מעות לכיס, זה הטיל מנה וזה הטיל מאתים –

ב-צג הרי השכר לאמצע, מתחלק הוא בשוה בין שניהם, ואף שלא השקיע האחד אלא מחצית מן השני. (1)

אמר רבה לפרש דברי שמואל: (2)

מסתברא מילתיה דשמואל, שאין הם חולקין

1. א. בסוף הסוגיא מבארת הגמרא, שאין סתירה בין דין זה למשנתנו.
ב. דין ההפסד אם גם הוא לאמצע יתבאר בהערות בהמשך הסוגיא.

2. א. ואף שאמר רבה "מסתברא מילתיה דשמואל", דמשמע ששמואל עצמו אינו סובר כן, אינו כן ואין אומרים שהוא בא לחלוק אלא אם כן הוסיף במפורש שמואל עצמו אמר לא כן, וכעין שמצינו בסנהדרין עב א ושאר מקומות.
ב. דעת הריטב"א והריב"ש בדעת רש"י אינה כפי שנתבאר בפנים על פי דברי המהרש"א בעל ה"שיטה מקובצת" וה"פני יהושע", ולדעתם בהבנת רש"י: רבה לא בא לפרש אלא לחלוק, כי לשיטת שמואל עצמו לעולם השכר לאמצע, מלבד באופן אחד המבואר בסוף הסוגיא, ואולם הריטב"א והריב"ש סוברים שלא כדעת רש"י ורבה בא לפרש ולא לחלוק.

3. א. כלומר: לא מיבעיא אם מלכתחילה קנאוהו למטרת טביחה, שנשתתפו מעיקרא על דעת שלא לחלוק בשוה, אלא אפילו אם קנאוהו

ועוד שלש מאות]; ואולם אין בנכסים של האב כסוי לכל שלשת הכתובות אלא מחציתו, ואכן מפסידה כל אחת לפי חשבון, ונוטלת בעלת המנה חמשים זוז, ובעלת המאתים מאה זוז, ובעלת שלשת המאות שלשה של זהב.

ואולם מדברי רש"י כאן בסוף סוגייתנו נראה לכאורה שהוא חלוק על רבינו חננאל והוא מפרש, שאכן יסוד דין החלוקה בשלשת הכתובות – לדעת משנתנו שהיא כדעת רבי נתן – שוה ביסוד דינו לחלוקת שלש אנשים שהטילו לכיס, שהרי כתב רש"י על דברי רבי שאמר: אין אני רואה את דבריו של רבי נתן באלו, אלא חולקות בשוה, וז"ל "שאיין זה דומה לשלשה שהטילו לכיס וכו'", הרי משמע שלדעת רבי נתן אכן שני דינים אלו אחד הם ביסוד דינם, והדברים צריכים תלמוד.

24. לריטב"א ולריב"ש הבנה אחרת בשיטת רש"י, ואולם הם עצמם חלקו על רש"י, ולשיטת האחרונים הנזכרים אף רש"י מודה להם, ובהערות יבוארו חילוקים בין הפירושים.